

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ГРОМАДЯН УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА СУЧАСНА СИСТЕМА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Масалітін В.В.

*аспірант кафедри цивільного, адміністративного
та фінансового права,*

*Класичний приватний університет
м. Запоріжжя, Україна*

Адміністративно-правовий статус громадян України є однією з фундаментальних категорій адміністративного права, яка визначає правове положення особи у сфері публічного адміністрування. Актуальність дослідження теоретичних основ та сучасної системи правового регулювання адміністративно-правового статусу громадян України зумовлена динамічними змінами у суспільних відносинах, реформуванням системи публічного адміністрування та процесами європейської інтеграції нашої держави, які висувають нові вимоги до змісту та обсягу прав, свобод та обов'язків громадян у відносинах з органами публічної влади.

У науковій літературі адміністративно-правовий статус громадянина розглядається як комплексна правова категорія, що відображає юридичне становище особи у взаєминах з суб'єктами публічної адміністрації [1, с. 154]. Т. О. Коломоєць визначає адміністративно-правовий статус громадянина як сукупність суб'єктивних прав і обов'язків, закріплених нормами адміністративного права [2, с. 64].

Погоджуючись у цілому із наведеними визначеннями, слід констатувати, що в сучасних умовах адміністративно-правовий статус громадянина України доцільно розглядати не просто як статичний набір певних прав та обов'язків, а як динамічну систему юридичних можливостей та гарантій їх реалізації у відносинах з публічною адміністрацією. Саме такий підхід дозволяє розкрити сутність адміністративно-правового статусу громадянина як правового феномену, що знаходиться у постійному розвитку під впливом змін у політичній, економічній та соціальній сферах життя суспільства.

Конституційною основою адміністративно-правового статусу громадян України є положення ст. 3 Основного Закону, відповідно до якої права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а утвердження і забезпечення прав і

свобод людини є головним обов'язком держави [3], норма Конституції знайшла своє втілення у Законі України «Про громадянство України», який визначає громадянство України як правовий зв'язок між фізичною особою і Україною, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках [5].

Ключовими складовими адміністративно-правового статусу громадян України виступають їхні права, свободи та обов'язки у сфері публічного адміністрування. Права громадян в адміністративно-правових відносинах традиційно поділяються на абсолютні (безумовні) та відносні. До абсолютних прав належать ті, реалізація яких залежить виключно від волевиявлення особи і не потребує вчинення будь-яких дій з боку інших суб'єктів (право на свободу пересування, право на мирні зібрання, право на звернення тощо). Відносні права передбачають виникнення конкретних правовідносин між громадянином та органом публічної влади, в яких кореспондуючим правам особи є обов'язки суб'єктів владних повноважень (право на адміністративні послуги, право на доступ до публічної інформації тощо).

Важливою гарантією реалізації адміністративно-правового статусу громадян України є їхнє право на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Згідно зі ст. 40 Конституції України, усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк [3]. Деталізація конституційних положень щодо реалізації права на звернення міститься у Законі України «Про звернення громадян».

Значний вплив на зміст адміністративно-правового статусу громадян України справило запровадження інституту адміністративних послуг. Прийняття у 2012 році Закону України «Про адміністративні послуги» ознаменувало перехід від «керуючого» до «сервісного» розуміння призначення публічної адміністрації [4]. Як зазначено у преамбулі цього Закону, його метою є створення доступних та зручних умов для реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб щодо отримання адміністративних послуг [1]. На розвиток цієї ідеї у 2022 році було прийнято Закон України «Про адміністративну процедуру», спрямований на врегулювання відносин органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з громадянами щодо розгляду і вирішення їхніх справ. У ст. 4 цього Закону закріплено принцип людиноцентризму, відповідно до якого адміністративний орган під час вирішення справи дбає про те,

щоб прийняте рішення було справедливим та відповідало закону. Адміністративний орган під час вирішення справи керується принципом верховенства права [5].

Суттєвою складовою адміністративно-правового статусу громадян України слід вважати також наявність ефективних механізмів захисту їхніх прав та інтересів у відносинах з органами публічного адміністрування. До таких механізмів належать судовий захист в порядку адміністративного судочинства, а також право на відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю суб'єктів владних повноважень (ст. 56 Конституції України). Згідно зі ст. 55 Основного Закону, кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [3].

Особливого значення набуває адміністративно-правовий статус громадян України в умовах воєнного стану, запровадженого у зв'язку зі збройною агресією Росії проти України. З одного боку, в таких умовах допускається обмеження деяких прав і свобод громадян, зумовлені необхідністю забезпечення національної безпеки та оборони. Відповідно до ст. 64 Конституції України та ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», в умовах воєнного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень [3; 8].

З іншого боку, воєнні реалії зумовлюють підвищення значення низки адміністративно-правових обов'язків громадян, пов'язаних зі сприянням Збройним Силам України, виконанням заходів правового режиму воєнного стану, участю у заходах цивільного захисту тощо.

Таким чином, адміністративно-правовий статус громадян України є складною динамічною категорією, що відображає юридичне становище особи у її взаємовідносинах з органами публічної адміністрації. Теоретичні основи адміністративно-правового статусу громадян базуються на конституційних принципах пріоритету прав і свобод людини та верховенства права. Як висновок можна констатувати, що розвиток адміністративно-правового статусу громадян України відбувається під впливом процесів демократизації та гуманізації публічного адміністрування, посилення гарантій реалізації та захисту прав особи у відносинах з органами публічної влади. Законодавчі зміни останніх років, зумовлені впровадженням людиноцентристської концепції адміністративного права, сприяли розширенню прав громадян у сфері отримання адміністративних послуг та захисту від неправомірних дій суб'єктів владних повноважень.

Водночас реалії воєнного стану вимагають пошуку оптимального балансу між забезпеченням прав і свобод громадян та необхідністю оперативного і ефективного вирішення завдань оборони держави та відсічі збройній агресії. У цьому контексті перспективним вбачається подальше дослідження особливостей реалізації окремих адміністративно-правових прав та обов'язків громадян в умовах дії правового режиму воєнного стану, а також напрацювання пропозицій щодо удосконалення правових механізмів здійснення публічного адміністрування на період дії особливих правових режимів.

Література:

1. Адміністративно-правова наука та освіта у персоналіях : довідник / за заг. ред.: Ю. П. Битяка, Т. О. Коломоєць, Д. В. Лученка. Запоріжжя : Гельветика, 2020. 312 с.
2. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 576 с
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 р. № 5203-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 32. Ст. 409.
5. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17.02.2022 р. № 2073-IX. Відомості Верховної Ради України. 2022. № 22. Ст. 209.
6. Про громадянство України : Закон України від 18.01.2001 р. № 2235-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 13. Ст. 65.
7. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250.